

Research Paper

A Study of the Dimensions of Iranian Women's Identity in Contemporary Women's Literary Works Based on Erich Fromm's Theory

Zahra GanbarAli Bageni¹, Shahin Ojaq Alizad^{2*}

1. PhD candidate Persian language and literature, Applied Linguistics Research Center, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran

2. Assistant Professor Persian language and literature, Applied Linguistics Research Center, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran

Received: 2019/11/5

Revised: 2021/3/31

Accepted: 2021/4/3

Use your device to scan and read the article online

DOI: 10.30495/jzv.2021.4574

Keywords:

Erich Fromm, Simin Behbahani, Identity, Society, Communication, Freedom.

Abstract

Introduction: The purpose of this article is to study the dimensions of identity and individual independence as well as the lack of identity due to submission and domination in contemporary Iranian women based on contemporary women's literary works (a case study of Simin Behbahani's poems) based on Eric Fromm's theory. According to Fromm, turning to communicating with others and gaining an identity or lack of communication with society leads to a better understanding of one's identity. In Simin Behbahani's poems, the idea of defending national identity and fighting against its lack is reflected. As a woman, she expresses this feeling with a cry of patriotism, dependence and the extent of her belonging to her motherland, in order to call national identity a manifestation of her true self.

Methods: The research method is analytical-descriptive. In this research, Simin Behbahani's poems have been selected as an example of the works of contemporary women poets, based on the theoretical framework of the forum.

Findings: Findings show that Behbahani portrays Behbahani as a contemporary Iranian woman in her poems in defense of national identity and struggle against identitylessness due to human submission to the domination of the power seekers of society (Pahlavi government). Also, in most of his poems, she has not lost his true identity and in practice has maintained her independence.

Citation: GanbarAli Bageni Z, ojaq Alizad Sh. A Study of the Dimensions of Iranian Women's Identity in Contemporary Women's Literary Works Based on Erich Fromm's Theory. Quarterly Journal of Women and Society. 2021; 12 (45): 210- 226.

*Corresponding author: Shahin Ojaq Alizad

Address: Assistant Professor Persian language and literature, Applied Linguistics Research Center, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran.

Tell: 09121263726

Email: alizade@riau.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

The purpose of this research is to explore the dimensions of identity and its absence based on the views of Erich Fromm in the poems of Simin Behbahani, which leads to the discovery of new dimensions in the psychological system of the individual and his identity. The method of data collection is library which has been dealt with by analytical-descriptive comparison. The interpretations based on which the opinions of Fromm's poems and Simin Behbahani's poems are explained are based on how a person communicates with society and the moral drivers specific to individuals, which is the difference between each person and another; These include public belief, power-seeking, and the gift of surrender, all of which occur in the social system and in the way individuals interact with each other and react to certain living conditions. This research seeks to answer the questions of whether Behbahani has felt a sense of anonymity and loneliness in his life? If so, how did Behbahani communicate with the community to gain an identity? Also, what is the most important commonality and difference between Simin's poems and Fromm's theory about identity and its absence?

Research objectives:

1. Exploring the dimensions of identity in Simin Behbahani's poems based on Erich Fromm's views.
2. Exploring the dimensions of identity that Simin Behbahani's poems lack.
3. Discovering new dimensions in the socio-psychological system of identity in contemporary Iranian women.

Methods

The method of work in this research is analytical-descriptive. In this article, by taking notes on Behbahani's poems (Volume 1) and using written sources and references in the field of literature, psychology and sociology, to study and analyze the dimensions of identity and its absence according to Erich Fromm's theory, in women's poems. Contemporary Iran is discussed. At the end of this article, a

diagram of the position of identity and freedom in the poems of Simin Behbahani is presented as an example of contemporary Iranian women poets.

Findings

In the process of identifying, man inevitably turns to communicating with society, in which process he has to choose between two paths; Either to avoid loneliness and the resulting anxiety and insecurity, to simply surrender to society, or to maintain their independence and respect for their individuality, to be spontaneous in action and free choice. God, with all His greatness, honors the incapable human being and considers man free in the most important choice of his life, which is faith in monotheism, so that he can attain an identity. In his life, Behbahani has felt the feeling of celibacy and loneliness with all his being. He has reduced this loneliness by connecting with the community. What makes her lonely stand out is her emotion as a woman. In his poetry, the concept of loneliness and individuality of the poet is so deep that with the cry of patriotism, he seeks to express the extent of his belonging and dependence on his homeland in order to call national identity a representation of his true self. In his poems related to the imposed war, Simin mostly refers to the ideas of patriotism and preservation of national identity. Behbahani, like Fromm, refers to the influence of powerful powers that are the refuge of human beings for lack of identity and escape from freedom, and in the form of themes such as the power of public opinion to gain freedom, power worship or masochism, the desire for unlimited power over others or others and their persecution. And the feeling of destruction has started composing poems that indicate the similarity of Behbahani forum opinions and ideas. In some of his poems, Behbahani has acknowledged the lack of identity due to submission and domination. It is noteworthy that in some cases he claims that he still has not lost his true self and has maintained his individual identity and independence in choice and action.

Discussion

Human nature undergoes two types of changes in the process of development, one of which includes physiological matters such as nutrition, respiration and sleep, and the other type includes mental and psychological matters. Socio-psychological transformation is one of the psychological transformations of human beings in the early stages of life; That is, it begins in childhood and according to the theory of the human forum, after birth, it reaches the stage of independence from parents and celibacy after birth; "When we reach a stage in life where the first interests between the child and the parents gradually break down and the process of determination begins, and we must gradually stand alone in the face of the world and events, we have two options: either to Avoid loneliness and helplessness, surrender to others, and exercise authority over them to both make decisions and feel safe, or to connect with the world and the world through love and creative and spontaneous work, and to respect their existence. "But let us not lose our individuality." (19) According to Fromm theory, the two main axes are liberation from individuality and loneliness, love and productive work, or taking refuge in relationships with others, but if this dependence and belonging to others is the goal of one's personal growth and development. Not to be outdone, the concept of this action is in harmony with others or submission to public thoughts and actions, which not only does not bring identity and freedom, but the furnace is a way to escape from human identity that bears no fruit other than blind dependence. Two important criteria can be considered for identity and freedom; One is the absence of an obstacle and the other is the possibility of expressing and fulfilling the desired desire, as Anwari describes freedom; "Release from bondage; (8) In Behbahani's poems, freedom "is used both in the sense of freedom and liberty and release from the prison of imperial oppression." (17)

Conclusion

Findings show that Behbahani portrays Behbahani as a contemporary Iranian woman in her poems in defense of national

identity and struggle against identitylessness due to human submission to the domination of the power seekers of society (Pahlavi government). Also, in most of his poems, she has not lost his true identity and in practice has maintained her independence

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

All subjects full fill the informed consent.

Funding

No funding.

Authors' contributions

Design and conceptualization: zahra GanbarAli Bageni, Shahin ojaq Alizad.

Methodology and data analysis: zahra GanbarAli Bageni.

Supervision and final writing: Shahin ojaq Alizad.

Conflicts of interest

The authors declared no conflict of interest.

مقاله پژوهشی

بررسی ابعاد هویت زنان ایرانی در آثار ادبی زنان معاصر بر مبنای نظریهٔ اریک فروم

زهرا قنبرعلی باغنی^۱، شهین اوجاق علیزاده^{۲*}

۱. دانش آموخته دکتری رشته زبان و ادبیات فارسی، مرکز تحقیقات زبان‌شناسی کاربردی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران
۲. استادیار رشته زبان و ادبیات فارسی، مرکز تحقیقات زبان‌شناسی کاربردی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران

چکیده

هدف: هدف از این جستار بررسی ابعاد هویت و استقلال فردی و همچنین فقدان هویت بر اثر تسلیم و سلطه‌جویی در زنان معاصر ایرانی بر اساس آثار ادبی زنان معاصر (مطالعهٔ موردی اشعار سیمین بهبهانی) بر مبنای نظریهٔ اریک فروم است. به عقیدهٔ فروم روی آوردن فرد به برقراری ارتباط با دیگران و دست‌یابی به هویت و یا فقدان آن در برقراری ارتباط با جامعه به درک درستی از هویت فرد می‌شود. در اشعار سیمین بهبهانی اندیشهٔ دفاع از هویت ملی و مبارزه با فقدان آن انعکاس یافته است. وی به عنوان یک زن این احساس را با فریاد وطن‌دوستی، وابستگی و میزان تعلق خود به سرزمین مادریش ابراز می‌کند تا از این طریق هویت ملی را نمایان‌گر خود واقعیش بنامد.

روش: روش تحقیق تحلیلی-توصیفی است. در این پژوهش اشعار سیمین بهبهانی به عنوان نمونه‌ای از آثار زنان شاعر معاصر، بر مبنای چارچوب نظری فروم انتخاب شده است

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بهبهانی به عنوان یک زن معاصر ایرانی در سروده‌هایش به دفاع از هویت ملی و مبارزه با عدم هویت بر اثر تسلیم بشر در مقابل سلطه‌جویی قدرت‌طلبان جامعه (حکومت پهلوی) را به تصویر کشیده است. هم‌چنین وی در بیشتر اشعارش هویت واقعیش را از دست نداده و در عمل استقلال خود را حفظ نموده است.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۸/۲۴

تاریخ داوری: ۱۴۰۰/۱/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱/۱۴

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:
10.30495/jzv.2021.4574

واژه‌های کلیدی:

اریک فروم، سیمین بهبهانی، هویت، اجتماع، ارتباط، آزادی.

* نویسنده مسئول: شهین اوجاق علیزاده

نشانی: استادیار رشته زبان و ادبیات فارسی، مرکز تحقیقات زبان‌شناسی کاربردی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

تلفن: ۰۹۱۲۱۲۶۳۷۲۶

پست الکترونیکی: alizade@riau.ac.ir

مقدمه

یکی از مباحث مهم جامعه‌شناسی ادبیات، بررسی مساله هویت در اشعار و متون ادبی است. انسان طی فرایند رشد با پدیدهٔ هویت‌یابی روبرو می‌شود و اجتماع در این فرایند روانی-شناختی نقش مهمی دارد. به گونه‌ای که فرد اگر در برقراری ارتباط با جامعه موفق به درک درستی از هویت خود نشود، راه‌های ارتباط خود با جامعه را به شیوه‌هایی انتخاب می‌کند که حاصل آن عدم هویت و فنای استقلال فرد است.

ادبیات زنان در دوران معاصر، علاوه بر مسایل شخصی و عاشقانه، بیشتر به جامعه و کسب هویت ملی و فردی پرداخته است. معمولاً هویت از راه پیوستن فرد به اجتماع حاصل می‌شود. بهبهانی مانند هر فرد دیگری در جامعهٔ امروزی تحت عوامل روانی-اجتماعی، احساس تخریب و تنهایی را با تمام وجود حس کرده است. به قول وی «من کارم را از چهارده سالگی با توجه به مسائل اجتماعی آغاز کرده‌ام و هرگز به مسائل عاطفی بی توجه نبوده‌ام.» (16)

تنهایی در شعر این زن دردی طاقت‌فرسا است که جز او کس دیگری نمی‌تواند آن را درک کند. هم چنین احساس تعلق و هم‌بستگی به وطن، هراس جدایی را در دل بهبهانی افکنده بود، و به همین دلیل، جهت بیان استعدادهای فکری خود در جامعه طریق خاموشی برگزیده و از آزادی در گریز است. در مقابل اریک فروم بحث هویت را با مطالعهٔ روان‌شناختی انسان از جهت تأثیر متقابل عوامل مختلف بر یکدیگر مورد کندو کاو قرار داده است. وی با تکیه بر جنبهٔ روانی هویت و آزادی، انسان را موجودی اجتماعی می‌داند. بنابراین مسئلهٔ اساسی روان‌شناسی از روابط شخص با دیگران سرچشمه می‌گیرد. فروم نظریه‌پردازی است که در «روان‌کاوی اجتماعی، انسان‌شناسی، روان‌شناختی، جامعه‌شناسی انتقادی، به ویژه در زمینه تغییرات اجتماعی و ساخت جوامع انسان‌گرای آینده، بنیان‌گذار بوده است.» (۲) به اعتقاد او فهم معنای هویت و آزادی فردی منطبق بر درک خوی یا منش انسان، در ارزیابی بحران‌های مربوط به آزادی از جنبهٔ روانی آن راه‌گشای بسیاری از مشکلات روانی-اجتماعی در زندگی عصر حاضر است. براین اساس وی در تحلیل آرا خود علاوه بر جنبهٔ روانی انسان، جامعه را هم از نظر دور نمی‌دارد. دیدگاه فروم جهت هویت و آزادی بر مبنای بررسی تأثیر متقابل عوامل روانی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و تاریخی بر یکدیگر پایه‌گذاری شده است.

هدف از این جستار کاوش ابعاد هویت و فقدان آن بر اساس آرا اریک فروم در اشعار سیمین بهبهانی است، که موجب می‌شود به کشف ابعاد تازه‌ای در نظام روانی فرد و هویت وی دست یافت. روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای است که با مقایسه تحلیلی-توصیفی به آن پرداخته شده است. تفاسیری که براساس آن آرا فروم و اشعار سیمین بهبهانی تشریح شده است، براساس چگونگی برقراری ارتباط فرد با اجتماع و سائق‌های اخلاقی مختص به افراد است که وجه تمایز هر فرد با دیگری است؛ از جمله عقیدهٔ عمومی، قدرت‌طلبی و استعداد برای تسلیم که همهٔ این ویژگی‌ها در نظام اجتماعی و در مسیر برقراری ارتباط افراد با یکدیگر و عکس‌العمل در برابر بعضی شرایط زندگی رخ می‌دهد. این تحقیق در پی پاسخ به این پرسش‌هاست که آیا بهبهانی در زندگی‌اش دچار احساس بی‌هویتی و تنهایی شده است؟ اگر چنین

است بهبهانی چگونه به برقراری ارتباط با اجتماع برای کسب هویت پرداخته است؟ همچنین مهم‌ترین اشتراک و افتراق اشعار سیمین با نظریه فروم درباره هویت و فقدان آن چیست؟

اهداف پژوهش

۱. کاوش ابعاد هویت در اشعار سیمین بهبهانی بر اساس آرا اریک فروم.
۲. کاوش ابعاد هویتی که اشعار سیمین بهبهانی فاقد آن است.
۳. کشف ابعاد تازه‌ای در نظام اجتماعی - روانی هویت در زنان معاصر ایرانی.

روش تحقیق

روش کار در این پژوهش تحلیلی-توصیفی است. در این جستار با فیش‌برداری از اشعار بهبهانی (جلد اول) و با سود جستن از منابع و مآخذ مکتوب در زمینه ادبیات، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی به بررسی و تحلیل ابعاد هویت و فقدان آن بر اساس نظریه اریک فروم، در اشعار زنان معاصر ایران پرداخته شده است. در پایان این جستار نمودار جایگاه هویت و آزادی در اشعار سیمین بهبهانی به عنوان نمونه‌ای از زنان شاعر معاصر ایرانی ارائه شده است.

پیشینهٔ تحقیق

پیش از پژوهش حاضر به دلیل دیدگاه تطبیقی نظریه اریک فروم با سیمین بهبهانی پژوهش‌های دیگری در این زمینه انجام شده است. در مقاله "بازتاب برخی نابسامانی‌های اجتماعی در اشعار سیمین بهبهانی" از عاطفه اقتصادی و علی اکبر سام خانیانی (۱۳۸۹) نویسندگان با ذکر شواهد شعری بازتابی از نابسامانی‌های اجتماع را بیان می‌کنند. در مقاله "نشانه‌های رشد و تباهی در شعر سیمین بهبهانی براساس نظریه اریک فروم" از حسین زری‌فام و دکتر علی دهقان (۱۳۹۳) نمودهایی از رشد مانند عشق به زندگی و انسان و تقابل آن با تباهی مانند عشق به مرگ و خودشیفتگی مورد واکاوی قرار گرفته است. مقاله "عشق از دیدگاه سعدی و اریک فروم" از نجمه نظری و راهله کمالی (۱۳۹۴) به بررسی انگیزه‌های عشق‌ورزی و ماهیت آن پرداخته شده است. با توجه به بررسی‌های به عمل آمده، جست و جویها نشان می‌دهد که هیچ پژوهش مستقلی با عنوان "بررسی ابعاد هویت زنان ایرانی در آثار ادبی زنان معاصر بر مبنای نظریهٔ اریک فروم" تاکنون صورت نگرفته است.

۱- یافته‌های پژوهش

طبیعت انسان در سیر فرایند رشد دچار دو نوع تغییر و تحول می‌شود که یک نوع آن شامل امور فیزیولوژیکی چون تغذیه، تنفس و خواب و نوع دیگر آن شامل امور روحی و روانی می‌شود. تحول اجتماعی-روانی از تحولات روانی انسان است که در مراحل ابتدایی زندگی؛ یعنی در سنین کودکی شروع می‌شود و براساس نظریهٔ فروم انسان پس از تولد در مسیر فرایند رشد، به مرحلهٔ استقلال از والدین و تخریب و تفرد می‌رسد؛ «وقتی به مرحله‌ای از عمر رسیدیم که علایق نخستین میان کودک و والدین کم کم می‌گسلد و سیر تعیین و تشخیص شروع می‌شود

به دیگران، با استفاده از واژگانی چون: بی‌کسی، غمگساری، لافِ دلجویی و لحظه کوتاه که مملو از مفهوم تنهایی و تجردند، فریاد می‌زند:

پُرس بی‌کسم و، زین یاران غمگساری و هواخواهی نیست
لاف دلجویی بسیار زند لیک جز لحظه‌ی کوتاهی نیست

(۱۰)

ترس از تنها ماندن، انسان امروز را مبتلا به استرس عجز نموده است و «استرس عجز زمانی ایجاد می‌گردد که ما از انجام آنچه می‌خواهیم انجام دهیم بازداشته شویم، هرچند که این کار یک فعالیت معینی باشد که آرزوی انجام آن را داریم یا یک هدف باشد که خواستار رسیدن به آن باشیم.» (۳۲) بنابراین ما را به سوی هم‌رنگی با انتظارات دیگران یا به تعبیر بهتر «افکار عمومی» سوق می‌دهد. ^{۱۱} از پیامدهای احساس تنهایی که سیمین در زندگی خود با آن دمساز بوده است، شدت علاقه‌ی وی به برقراری ارتباط با یاران و دوستان و آرزومندی عشق و دوستی است ^{۱۱}:

عشق یغماگر خود را به دل خانه سوخته را حاجب و دربان
ما بفرست نیست
گر بگویم که به جان آمدم از خود محال است، که بی‌دوست مرا
دوری دوست جانی نیست

(۱۰)

ارتباط انسانی در جامعه مفاهیم متفاوتی مانند دوستی، عشق و محبت یا دشمنی، رقابت و تقابل را منعکس می‌کند. «هر فرد در رابطه‌اش با فرد یا افراد دیگر است که در زندگی به معنا و مفهوم و هدف خاصی دست می‌یابد.» (۳۷) طلب عشق و دوستی و حتی رقابت و دشمنی نیز بیانگر روح پناهنده فرد به برقراری رابطه با افراد اجتماع در گریز از تنهایی و تجرد است، زیرا همان‌گونه که گرسنگی منجر به مرگ می‌گردد، تنهایی نیز موجب پریشانی روانی می‌گردد. آنچه در دیدگاه هر انسانی بی‌چون و چرا پذیرفته می‌شود، نامطلوب بودن پریشانی روان است:

لیکن مراچودخترپندارم هم‌صحبتی و سنگ صبوری نیست
سنگ صبوریپیشکش دوران سنگ سیاه خانه گوری نیست
یاری چه چشم دارم ازاین یاران؟ کاینان هزار صورت و صد رنگند
در روی من به یاوریم کوشند پنهان زمن، به خصم هماهنگند

(۱۰)

در این ابیات شدت تنهایی بهمانی در میان دیگران چنان است که خود را در میان کسانی می‌بیند که هیچ‌گونه همدلی و دوستی‌ای در آنان نمی‌بیند، چرا که بهمانی خصیصه بارز خود را یکرنگی و صداقت می‌داند در حالی که این دغل دوستان، هزار رنگ و صد صورت دارند و در خفا دست کمی از دشمن ندارند. چنانچه فرد یا افرادی طی یک مدت زمان طولانی، از برقراری روابط و همزیستی با دیگران دوری کند دچار

و باید رفته رفته در برابر جهان و حوادث تنها بایستیم، دو راه پیش ما داریم: یا این که برای اجتناب از تنهایی و ناتوانی به دیگران تسلیم شویم و زمام اختیار در کف آنان بگذاریم تا هم از مسئولیت تصمیم برهیم و هم احساس ایمنی کنیم، یا با عشق و کار خلاق و خودانگیزخته با جهان و جهانیان مرتبط شویم و بر موجودیت آنان به دیده احترام بنگریم ولی فردیت خویش را نیز از دست ندهیم.» (۱۹) براساس نظریه فروم دو محور اصلی رهایی از فردیت و تنهایی، عشق و کار مولد، و یا پناه بردن به ارتباط با دیگران است، اما چنانچه این وابستگی و تعلق به دیگران بر هدف رشد و پرورش فردی شخص منطبق نگردد، مفهوم این عملکرد هم‌رنگی با دیگران یا تسلیم به افکار و اعمال عمومی است که نه تنها هویت و آزادی را به ارمان نمی‌آورد، بلکه کوره راهی است برای گریز از هویت انسان که ثمری جز وابستگی کورکورانه به بار نمی‌آورد. می‌توان برای هویت و آزادی ^۱ دو شاخصه مهم در نظر گرفت: یکی فقدان مانع است و دیگری امکان بروز و انجام خواست مورد نظر، چنان که انوری آزادی را عبارت از: «رها بودن از قید و بند؛ نبودن مانع یا مزاحم برای انجام کاری» می‌داند. (۸) در اشعار بهمانی آزادی «هم در معنای حریت و آزادی و هم رهایی از زندان ستم‌شاهی به کار رفته است.» (۱۷) در ادامه به بررسی و تحلیل تجرد و هویت، ارتباط و هویت ملی و هم‌چنین هویت‌یابی و فقدان آن در اشعار بهمانی براساس نظریه فروم می‌پردازیم.

۲- تجرد و هویت

احساس تنهایی مولد گرایش به خود واقعی و فردیت انسان است. پیدایش این احساس در واقع در همان دوران کودکی رخ می‌دهد، زیرا انسان در طی فرایند رشد رفته رفته استقلال بیشتری می‌یابد و این استقلال منجر به جدایی کودک از والدین و تنهایی او می‌شود. اریک فروم معتقد است «به همان اندازه که کودک از این دنیا بیرون می‌آید، به تنهایی خود پی می‌برد و با این حقیقت که وجودی است جدا از دیگران آشنا می‌شود.» (۱۹) بنابراین تا فرد از مسئولیت‌های خویش در این جهان بی‌خبر است، ترسی در او وجود ندارد، اما وقتی که هویت و فردیت پیدا می‌کند باید به تنهایی در مقابل آن‌ها بایستد.

در شعر بهمانی آنچه باعث برجسته شدن تنهایی اوست، عاطفه و غلیانان درونی وی است که در ابراز این احساس چون چشمه‌ای پرخروش که از میان سنگ‌های سخت به بیرون می‌خروشد، جاری می‌گردد. وی خود را به عنوان یک عاشق مهربان معرفی می‌کند و صفاتی چون جوش و خروش و بخشندگی و مهربانی برای خود قائل است، وی از واژه دریا به عنوان نمادی از بخشندگی و مهربانی استفاده می‌کند، اما افسوس که اطرافیان از درک این دل‌دریایی و مهربانی وی عاجزند، و از این دریا برای او صیدی جز تنهایی و تفرد حاصل نمی‌شود:

خون شد این دل ز دردتنهایی؛ کس چرا سوی او نمی‌آید
آه! دریاست دل، چرا در او کس پی جست و جو نمی‌آید

(۱۰)

اشعار بهمانی به خوبی تصویر تنهایی و تفرد او از دیگران را به نمایش گذاشته است. او احساس تنهایی و جدایی خود -از نظر روانی- را نسبت

پرباز کن که آزادی	پرواز کن به دلشادی
تا عقده واکنند از دل	پربستگان زندانی
گنجشک‌های گفتارم	در سینه‌ی قفس و رام
پرباختند و آواشان	لرزید از هراسانی

(۱۰)

فروم معتقد است «مذهب، گرایش به قوم یا ملت، هر رسم و هر اعتقاد، هر اندازه پوچ و باعث استحقار باشد، اگر فرد را به دیگران وابسته کند پناهگاهی است از جدایی که آدمی بیش از هر چیز از آن هراسناک است.» (۱۹) احساس ترس از جدایی در شعر بهبهانی به وضوح بیان‌گر وابستگی وی به وطن به عنوان پناهگاهش است. البته نباید این نکته را از نظر دور داشت که «ترس، به عنوان مکانیسمی برای تهدید و نقض حقوق و آزادی‌های بنیادین، یکی از ریشه‌دارترین، قدیمی‌ترین و قوی‌ترین احساسات انسانی است و به لحاظ اجتماعی یک احساس رایج در میان تمام انسان‌هاست.» (۵) از این رو نمی‌توانیم دوری سیمین از بیان خواسته‌هایش را از سر ترس بدانیم. بهبهانی در چکامهٔ «بروید تا بمانم» احساس عاطفی و همبستگی خود را با وطن با پیدا کردن هویت ملی خود چنین ابراز می‌کند:

بروید تا بمانم	بروید تا بمانم
که من از وطن جدایی	به خدا نمی‌توانم
چو مجال تن شود طی	چو بریزدم رگ و پی
تو همان «حکایت نی»	شنوی ز استخوانم

(۱۰)

انسان در مقایسهٔ خویش با جهان احساس حقارت می‌کند. «تنها تعلق به جایی و معنی و جهتی در زندگی است که انسان را از این احساس که چون ذره‌ای خاک بالاخره مغلوب کوچکی خود خواهد شد به دور می‌دارد؛ و اگر نتواند خود را به نظامی که به زندگیش معنی و جهتی می‌بخشد مربوط کند، درونش لبریز از شک خواهد شد.» (۱۹) گاه حوادثی مانند جنگ بر هویت‌سازی در شعر تاثیرگذار است. «در واقع هر حادثهٔ اجتماعی-سیاسی به گونه‌ای در شعر سیمین بازتاب دارد و به وضوح خود را نشان می‌دهد.» (۴) بنابراین اندیشه‌های وطن دوستی و روحیهٔ دفاع از وطن به عنوان وسیله‌ای جهت مبانی هویت ملی مطرح می‌گردد. بهبهانی از شاعرانی است که «احساس لطیف مادرانه نقش شهدا را برای حفظ وطن و هویت ایران، نقش اصلی و دیگر نقش‌ها را فرعی می‌داند.» (۳۱) وی در شعر «بار بر دوش آن‌هاست» گرامیداشت شهیدان که جان خویش را برای حفظ دین و هویت ملی تقدیم کرده‌اند، چنین اشاره می‌کند:

ما چه کردیم باری	ناله‌یی، شکوه‌واری
شد وطن زنده اما	زان جوان‌ها و جان‌ها

(۱۰)

احساس تنهایی می‌شود، چنین افرادی «در روابط اجتماعی، مضطرب و خودآگاه و نسبت به طرد شدن، حساس هستند.» (۲۷)

۳-ارتباط و هویت ملی

یکی از نیازهای انسان، نیاز به برقراری رابطه با دیگران است و عدم برآورده کردن این نیاز می‌تواند موجب ناملایمات عاطفی و روانی شود. بنابراین گفتهٔ فارابی «فطرت انسانی به صورتی است که در برآوردن نیازهایش، مرتبط با دیگران است و هم‌چنین برای رسیدن به کمال خود، نیازمند مجاورت و اجتماع با سایرین است.» (۱۸) کاهش ارتباط با دیگران، مهم‌ترین علت احساس تنهایی انسان است. از این رو «احساس تنهایی به حالتی گفته می‌شود که در آن، فرد فقدان روابط با دیگران راه ادراک یا تجربه می‌کند.» (۱۲) اجتماع و برقراری ارتباط با آدمیان مأمون و گریزگاه انسان از احساس تنهایی و تجرد است، و ناتوانی او در تحمل تنهایی مهم‌ترین عامل گرایش او به برقراری ارتباط با محیط پیرامون و دیگران محسوب می‌گردد. در خلال این ارتباط-هاست که ویژگی روانی هویت‌یابی برایش امکان پذیر می‌شود، چرا که «خود اجتماعی انسان، شناختی است که او از همراهانش به دست می‌آورد، ما نه تنها حیواناتی اجتماعی هستیم و دوست داریم که در دیدهٔ همراهان مان جای داشته باشیم، بلکه هم چنین میلی فطری داریم که خودمان را بنمایانیم و برای هم‌نوعان مان نیز قابل توجه جلوه کنیم.» (۳۶) این شناخت و هویت‌یابی ملزوم احساس تعلق و همبستگی است. ایجاد حس همبستگی میان انسان و اجتماع می‌تواند در ابتدای امر موجب هویت، احساس ایمنی، سپس زمینهٔ استقلال و آزادی یا عکس این دو را فراهم آورد. اگر در فرایند روانی جامعه‌پذیری استعدادهای فردی و ارتباط درونی افراد بایکدیگر مبتنی بر استقلال، خودانگیزگی و احترام متقابل نباشد، این فرایند جامعه‌پذیری می‌تواند در قالب احساس تعلق، تسلیم، گرایش به افکار و عقاید عمومی و... اصلی‌ترین پناهگاه‌های گریز از آزادی باشد. زیرا «تحقق آزادی نیازمند فعلیت یافتن قوای نهانی و بیان استعدادات فردی و ارتباط درونی افراد با یکدیگر است.» (۳۶) در این میان هویت ملی مانند هویت فردی نیازمند ویژگی‌هایی است که باعث تمایز یک ملت از ملت دیگر می‌شود. «این ویژگی‌ها جامعه‌ای را از اجتماعات و تشکلهای جمعی دیگر متمایز و بازشناخته می‌کند.» (۷) بهبهانی با بیان تعلق و همبستگی خود به وطن به هویت فردی خود اشاره می‌کند که با تکیه بر هویت ملی در جستجوی احساس امنیت و استقلال است و چون «حفظ هویت ملی سنگ بنای دست‌یابی به هویت انسانی است.»^{۱۷} وابستگی و تعلق خاطر عمیق سیمین بهبهانی به مام وطن، در جرگهٔ این نوع از هویت‌یابی است. احساس تعلق و هم‌بستگی فراوان بهبهانی به وطن هراس جدایی را در دلش افکنده بود، و به دلیل ترس از جدایی از سرزمینش، جهت بیان استعدادهای فکری خود در جامعه طریق خاموشی برگزیده از آزادی در گریز است:

در ناگزیرِ خاموشم	گنجشک جان، چه می‌خوانی؟
وز چند و چون که می‌دانم	بی چند و چون چه می‌دانی؟

ستون به سقف تو می‌زنم، اگر چه با استخوان خویش
دوباره می‌بویم از تو گل به میل نسل جوان تو
دوباره می‌شویم از تو خون به سیل اشک روان خویش...
کسی که "عظم رمیم" را دوباره انشا کند به لطف
اگر چه پیرم، ولی هنوز مجال تعلیم اگر بود
جوانی آغاز می‌کنم کنار نوباوگان خویش
حدیث "حب الوطن" زشوق بدان روش ساز می‌کنم

(۱۰)

۴- هویت یابی

هویت هر پدیده‌ای، بیانگر ماهیت وجودی ذات آن پدیده است. در لغت‌نامه هویت «تشخص معنا شده که میان حکما و متکلمان مشهور است.» (۱۴). واژه «هویت یا (identity) در زبان لاتین از (identitas) اخذ شده که ریشه آن iden به معنی «مشابه و یکسان» می‌باشد. این واژه در عربی از کلمه «هو» و به معنی «او» اخذ شده. بنابراین هویت هر پدیده‌ای، بیانگر هیئت و ماهیت وجودی ذات آن است. (۶) نیاز به احساس هویت از شرایط هستی انسان سرچشمه می‌گیرد و منبع شدیدترین کوشش‌ها و کشمکش‌ها است. چون «شخص بدون احساس "من" بودن نمی‌تواند از سلامت روانی برخوردار باشد؛ لذا برای به دست آوردن آن از هیچ کاری فروگذار نمی‌کند. این نیاز در فراسوی میل شدید به موقعیت اجتماعی و انطباق نهفته است و گاهی شدیدتر از میل به ادامه زندگی جسمی است. مردم زندگی خود را به خطر می‌اندازند، از عشق خود صرف‌نظر می‌کنند، از آزادی خود چشم می‌پوشند، فکر و اندیشه‌ی خود را فدا می‌کنند تا جزئی از گروهی شوند و در نتیجه احساس هویت کنند، گرچه این احساس، خود سربازی بیش نیست.» (۲۱) بنابراین فرد احساس هویت و استقلال فردی خود را در برابر وابستگی گروهی از بین می‌برد.

سیمین در شعر "فارغ زمن چگونه شوم؟" به چیستی و هویت فردی می‌پردازد. وی با دیالکتیک‌های ادبی و یاری جستن از زبان هنر، دغدغه‌های درونی را تسکین می‌دهد و معاصرانش را متوجه هویت جمعی می‌کند و آن‌ها را با چیستی و عناصری که باعث شکل‌گیری شخصیت و هویت او شده است، روبرو می‌کند. بهبهانی به دلیل تعلق خاطر که با هویت خویش پیدا کرده است، تغییر و رهایی از آن‌ها را غیرممکن می‌داند:

فارغ ز من چگونه شوم؟ بودای زردپوش! بگو
تدبیر تن چگونه کنم؟ منشین چنین خموش، بگو
چندین نیاز و طاعت من کم نیست در بهای سخن
افزون چه بر سری دهمت؟ آه ای سخن فروش! بگو

(۱۰)

در شعر "کجاست آن که به آگاهی...!" که حاصل کنش درونی شاعر با درون خویش است، شاعر می‌کوشد که هویت نهفته و اندیشه‌های

خواننده در شعر سیمین با انسانی روبرو می‌شود که «هرچه از تقلیدهای تقدیرگرایانه و عرفانی و کنترل شده به سمت اجتماع و خودمحوری و خودکنترلی می‌رود، شعر را به سمت نوآوری بیشتر و جریان‌های تازه‌تر می‌کشاند.» (۴۰) بهبهانی بار دیگر در گریز از احساس تنهایی و شک مأمونی بهتر از وطن نیافته است و تمام تعلقات خود را مانند روح، جسم، شعر و... را برای حفظ هویت ملی خود به وطن تقدیم می‌کند:

ای وطن! با تو بستم عهدی جانم از آن تست، تن تا هست
شعر و شور و سرورم این جا بود تخت و تابوت و گورم این جاهست

(۱۰)

در تکامل "نوع بشر" درجه آگاهی از خود به عنوان فردی جدا، بستگی به میزان رهایی از محیط و شرایط قبیله‌ای و میزان درک و برداشت از استقلال فردی دارد. «عضو یک قبیله ابتدایی در ابراز هویت فرمول "من، ما هستیم" را به کار می‌برد. نمی‌تواند خود را فردی تصور کند که از گروه و طایفه‌اش مستقل است.» (۲۱) سیمین نه تنها نسبت به مشکلات و حوادث روزگار بی تفاوت نیست، بلکه می‌توان گفت توجه خاص او به مسایل زمانه‌اش بن مایه تمامی اشعارش را تشکیل می‌دهد و در عین دل مشغولی‌هایی که نسبت به محیط پیرامون و تعهدی که نسبت به هم وطنان خود داشته اما هرگز وطنش را به فراموشی نسپرده و کشور خویش را در عرصه‌ای از شعر جای بخشیده است که حاضر به جدا شدن از آن نیست. او خودش را از کشورش جدا نمی‌داند و هویتش را با نام کشورش به اثبات می‌رساند:

نام ایران بود شناسه من این چنینم جهان، شناسا هست
زنده و مرده‌ام بدین خاک است غیر از اینم کجا پذیر هست؟

(۱۰)

ملیت، مذهب، طبقه و شغل سبب ایجاد هویت می‌شوند. «"من" آمریکایی‌ام" "من پروتستانم" "من بازرگانم". این‌ها همه فرمول‌هایی هستند که پس از از بین رفتن هویت قبیله‌ای برای ابراز هویت به کار می‌روند. این قبیل وسایل ابراز هویت، در زمان حاضر توأمأ مورد استفاده قرار می‌گیرند. این‌ها در معنی وسیع کلمه مفهوم موقعیت اجتماعی دارند.» (۲۱) از ویژگی‌های نگره‌ای سیمین بهبهانی، مثبت‌نگری در همه تلاطم‌ها و کاستی‌هاست که از امیدجویی بالای او نشان دارد که در اغلب شعرهایش قابل رویت است، در شعر زیر نیز علاوه بر ستایش وطن و ساختار حماسی موجود در آن، با ذوقی شگفت روبرو هستیم که تقدیر وطن - تن را در هم تنیده است و رویای بازسازی، ترمیم، مرمت و ساز و ساختی جوان، نو و دیگرگون را برای آن را در سر می‌پروراند که احیای شکوهی دیرینه است. این شعر نه تنها به زمان یکساله جنگ تحمیلی بلکه به تمام ناکامی‌ها و مبارزات یک قرن گذشته را از هنگامی که آرمان‌های اساسی انقلاب مشروطه به شکست انجامید زنده می‌کند. "عظم رمیم" و "حب الوطن" یادآور استمرار ادب و فرهنگ و هویت ملی است:

دوباره می‌سازمت وطن! اگر چه با خشت جان خویش

اجتماعی خودش را به تصویر بکشد. او با آگاهی کامل به مخاطبانش گوشزد می‌کند که "من هستم"، اما انسانی می‌تواند با دنیای درون من ارتباط داشته باشد که از جسم و ظاهر من عبور کند و با فکر و اندیشهٔ من در ارتباط باشد. زیرا دنیای درون من (هویت حقیقی) با دنیای بیرون من کاملاً متفاوت و فراتر از آن است:

کجاست آن که به آگاهی
 برون ز من نگرد "من" را
 نگاره سازد و تندبسی
 فرا وجود و فرا تن را
 میان سینه، شگفت‌آسا،
 نهان جهان دگر دارم
 به چشم‌هام نگاهی کن
 گشوده پیش تو روزن را

(۱۰)

فروم معتقد است اگر "داشتن" مبنی احساس هویت من است زیرا "من آن هستم که دارم"، میل به داشتن الزاماً منجر به حرص داشتن بیشتر و بیشتر می‌شود. به عبارت دیگر «حرص و آز برآمد طبیعی جهت-گیری "داشتن" بوده، و ممکن است حالات مختلف خست، سودجویی، زن‌بارگی یا مردبارگی (برای زنان) داشته باشد.» (۲۲) اما نیاز به "داشتن" بنیاد دیگری دارد: میل به زندگی بیولوژیکی. اعم از این که شاد یا ناشاد باشیم جسم ما را به کوشش برای جاودانه بودن وادار می‌کند. اما چون به تجربه دریافته‌ایم که باید روزی بمیریم لذا در پی راه‌حلی هستیم تا، علی‌رغم شواهد عینی، به خود بقولانیم که فناپذیریم. «شاید مالکیت ثروت بیشتر از هر علت دیگر موجب اشتیاق وافر به جاودانگی است، و سرچشمه نیروی جهت‌گیری داشتن در همین خصوصیت است. اگر «خود» من از آنچه من "دارم" ساخته شده باشد؛ یعنی اگر دارائی من زوال‌ناپذیر و خراب نشدنی باشد من هم جاویدانم.» (۲۲) بهمهانی ثروت زن را فناپذیر می‌داند و او را تا مرتبه‌ای بالا می‌برد که خودش صاحب تقدیر و سرنوشت است و بنابراین هویت و شخصیت زن را وجود خجستهٔ او می‌داند، که می‌تواند مانند نوبهار گل و غنچه به بار آورد، اما گاه اعتقادات پوچ عوام و دیدگاه جامعه و مراجع قدرت بند بر پای او می‌بندد:

گر نوبهار، غنچه و گل زاید
 ای زن تو نوبهار همی زایی
 چون روی نغز طفل تو، یا کس
 کی دیده نوبهار تماشاایی؟
 ای مادر خجسته‌ی فرخ‌بی!
 در جمع کودکان به چه مانایی؟..
 ای زن! به اتفاق، کنون میکوش
 کز تنگنای چهل برون آیی
 بند نفاق پای تو می‌بندد
 این بند را بکوش که بگشایی
 ننگ است درصفت تو جدایی، هان!
 نام نکو، به ننگ، نیالایی!
 تا خود زخواهش چه بیندیشی
 تا خود به پاسخم چه بفرمایی.

(۱۰)

یکی از ویژگی‌های انسان فردیت است که او را از هویت متمایز و خاصی برخوردار می‌کند. در زبان روانشناسی "بحران" دوره‌ای از در هم شکستن وزمان مغشوشی است که نگرانی در مورد توانایی‌ها و هویت

فردی افزایش پیدا می‌کند. این بحران در نوع مونث آن هم در موقعیت‌های مقایسه برانگیزی که توأم با تصور همانی می‌شود؛ سویی تراژدی‌وار می‌گیرد. سیمین بهمهانی با آفرینش شعری که ساختار صوری‌اش وجهی کاملاً عینی، ملموس و قابل تصور دارد؛ نابرابری‌هایی را به دید می‌آورد که از درک ظریف او از باورهای مونث نشان دارد، هر چند که نابرابرهای جهان مونث سوبه‌های متنوع و گسترده‌تری نیز دارد که جای رجوع بسیار دارد:

نهاد بر درگوش:
 صدای یک زن بود
 چه رفت برکولی
 دلش نه ز آهن بود
 حکایت از شمعی
 که شرم‌رو می‌سوخت
 عبورخطی سرخ
 ز راه روزن بود
 نحیف شد کولی
 زغصه چون سوزن
 چو دانه‌اش چندی
 به خاک مدفن بود
 بهار شد کولی
 ز خاک سر برکرد
 به گونه‌ی کاجی
 که غرق سوزن بود

(۱۰)

و یا در جای دیگر هویت ملی و فردیت را چنین به هم پیوند می‌زند:

هفتاد سال این گله جا
 ماندم که از کف نرود
 یک متر و هفتاد صدم؛
 گورم به خاک وطنم

(۱۰)

زنان ایرانی نیز که هم‌چون هم‌تابان خود در دیگر فرهنگ‌ها به تدریج با وظیفهٔ نویسندگی خویش آشنا می‌شوند، چندان‌چون زیستن در چنین جامعه‌ی را در نوشته‌های خود باز می‌نمایند و پرده از به هم پیوستگی و دادوستد تجربه‌های اجتماعی و تجربه‌های شاعری خویش برمی‌گیرند. «تکامل بشری نتیجهٔ گسترش و رشد فرهنگ است نه تغییرات ارگانیک... از سوی دیگر توسعه و رشد فرهنگ برای تکامل انسان لازم است.» (۱۹)

سیمین هویت فرهنگی و اجتماعی را نیز در اشعارش به تصویر می‌کشد. در شعر زیر می‌توان تصویری از فشارها و فرادستی‌های مستمر فرهنگی و اجتماعی مردان بر زنان را مشاهده کرد. زنانی که تمام مشکلات اعم از اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی را باید تحمل کنند:

مردی مرا فشار می‌دهد/ هیچ نمی‌گوید مرا نادیده می‌گیرد / او می-خواهد تو بفهمی / فشار قبر چیست
 از جنبه اجتماعی، مفهوم هویت در چارچوب قدرت معنادار می‌گردد و از منظر قرآن کریم کسب قدرت یا تمایل به برخورداری از حمایت‌های قدرت زمینه ساز اصلی تمسک به غیر خداست (۱) و نصرت خداوند نسبت به مومنین در جهت دستیابی ایشان به قدرت صورت می‌پذیرد. (۱) بنابراین فرآیند تکوین قدرت از طریق گزینش، پذیرش و حفاظت از نظام قدرت دینی به وسیله مردم تحقق می‌یابد. در حالی که اریک فروم برخلاف این معتقد است: «احساس هویت بر مبنای بهره‌جویی از قوای خود شخص سبب نیرومندی است، در حالی که هر نوع هویت

بهبهانی خود را اسیر قید و بندهای عقیده مشترک می‌بیند و برای تبعیت از این قید و بندها از همنشینی با دوست و همزادی که از او با عنوان "بت گنده تن" نام می‌برد ناگزیر است، و این فقدان هویت تبعیت از عقاید عمومی و دوری از خود واقعی او را در قفس انداخته و به سختی زندگی می‌کند:

با جسم نآرام خود، با خصم خون آشام خود	در تنگنای دام خود، عمری مدارا می‌کنم
پیکرنگار طبع من، سازد بُت از لای و لجن	من زان بُتَن گنده تن، همزاد پیدا می‌کنم!
دندان به خارا می‌زنم، دیوارها را می- کنم	چون موش بهر زیستن، دالان مهیا می‌کنم
در تنگنای این قفس باید به سختی زد نفس	گاهی که آهی می‌کشم با ناله سودا می‌کنم

(۱۰)

وی در چکامه کولی وارهِ (۱۴) چون مرغی گرفتار در قفس از عدم هویت و آزادی ناله بر می‌آورد، با استفاده از صنعت تجرید ^{vi} خطاب به خود می‌گوید صورتک خندانی را که با تقلید و تبعیت از دیگران برای خود ساخته‌ای با گریه آشکار که از سر دردِ ریا و دوری از حقیقت است، شرمنده کن، و در انتهای این چکامه هویت و اصالت وجود پاک روان آدمی را خاموشی جاودانه می‌داند. مفهوم تعلق به افکار عمومی، عدم هویت و هم‌رنگی با دیگران در این نمونه به وضوح آشکار است:

زان گریه‌ی آشکارا	ریزد به خاک آبرویت
شرمنده کن صورتک را	زین خنده‌ی بی‌بهبانه...
کولی! نشان حقیقت	از دوست پرسیدی و گفت
«تفسیر ژرف عظیمش:	خاموشی جاودانه».

(۱۰)

گاهی عقاید عمومی افراد «عصاره عقاید فردی نیست، بلکه آن چیزی است که از علایق مشترک یک گروه درباره یک موضوع واحد و واکنش حاصله به عنوان ثمره آن علایق، ناشی می‌شود. ماهیت این فرایند، از حصول آگاهی و ارتباط درون گروهی تا مستحیل شدن در افکار عمومی را دربر می‌گیرد.» (۱۵) گرچه این تبعیت و هم‌رنگی در نظر بهبهانی خواری و زشتی است، اما «خواهی نشوی رسوا هم‌رنگ زمانه شو» (۱۳) وی نه تنها خود را گرفتار در دام این عقاید می‌بیند، حتی شدت باور این عقاید که متعلق به خود واقعی او نیست را چنان عمیق می‌داند که به صورت ماشینی خودکار درآمده و مهم‌ترین عقاید خود که همان عقاید مربوط به پرستش و تسلیم در برابر قدرت بالاتر است، را منبعث از برآورده کردن انتظارات دیگران جهت هم‌رنگی و سازگاری با بینش عمومی می‌داند:

با چنین قانون سربی، خامشی	هر چه زشتی، می‌پسندم، هر چه خواری، می‌پذیرم
را ناگزیرم؟	

مبتنی بر گروه موجب تابعیت و در نتیجه ضعف است.» (۲۱) ما از وجود "خود" خویش و هسته شخصیت خود آگاهیم، که تغییر ناپذیر بوده و برخلاف مقتضیات گوناگون و تغییرات در افکار و عقاید، در تمام طول زندگی پابرجاست. این هسته شخصیت که حقیقت در فراسوی کلمه "من" است پایه هویت ما می‌باشد. «جز با ایمان به ثبات "خود" خویش، احساس هویت ما مورد تهدید است و وابسته به کسان دیگری می‌شویم که تأیید و تصدیق آنان پایه احساس هویت ما می‌گردد.» (۲۰)

۵- هویت کاذب

انسان در تبعیت از دیگران ناخواسته خودِ اصیل را به قیمت استقرار نفسی کاذب از دست می‌دهد، این «"خود" شامل تمام اندیشه‌ها، ادراک‌ها و ارزش‌هایی است که "من" (در معنای فاعلی یا مفعولی) آن را تشکیل می‌دهد. من "آنچه هستم" و "آنچه می‌توانم انجام دهم" را شامل می‌شود. این "خود" ادراک شده به نوبه خود هم بر ادراک فرد از جهان و هم بر رفتار او تأثیر می‌گذارد.» (۳۰) از دست رفتن «خود» و استقرار نفس کاذب به جای آن، فرد را در حالتی از نالیمنی شدید قرار می‌دهد. زیرا انسان بازتابی از انتظارات دیگران شده و هویت خود را از دست داده است. بنابراین «به خاطر چیره شدن بر وحشتی که فقدان هویت به همراه می‌آورد، خویشتن را مجبور می‌بیند که هم‌رنگ شده و متوالیاً در پی تحسین و تصویب و شناسایی رود تا مگر بدین راه به هویت از دست رفته رسد. نمی‌داند کیست، اما در این پندار است که اگر موافق انتظارات دیگران عمل کرد، لاقلاً آنها خواهند دانست؛ و اگر دیگران دانستند، کافی است قول آنها را بپذیرد و خود نیز بداند.» (۱۹) این هم‌رنگی و تبعیت از دیگران منجر به از دست دادن هویت واقعی، احساس بیهودگی، پوچی، آزادی منفی ^{vi} و تبدیل زندگی به تقلید و تکرار از دیگران است، همان دیگرانی که در چشم بهبهانی در قالب آدمک‌هایی بی‌عاطفه و بیگانه خو و دشمنانی درنده و بی‌احساس ظاهر شده‌اند:

وای! من بیهوده‌ام، بیهوده‌ام در کارها	آه! من افتاده‌ام، افتاده چون بیمارها
خالیم، خالی‌تر از یک خواب، یاز یک سکوت	ای شما از زندگی لبریزها، سرشارها
دوستانم آدمک‌ها، آدمک‌هایم گلی	دشمنانم گرگ‌ها، کفتارها، خونخوارها...
روزهایم، هفته‌هایم، سال‌هایم، چیست؟ چیست؟	داستانی کهنه با تقلیدها، تکرارها

(۱۰)

سیمین تقلید و تکرار را از سر ناچاری پذیرفته، چرا که در زندگی امروز «تقلید در صورتی انجام می‌گیرد که کنش تقلیدی، معنی و کارکردی برای مقلد داشته باشد و او در خود نیاز به تقلید را احساس کند. اگر مردم از کاری تقلید می‌کنند، برای این است که فکر می‌کنند این کار موجب توفیق دیگران بوده یا دیگران این عمل را تأیید خواهند کرد.» (۳۷)

با من موزر زمهر و مکن یاری
من از تو، جز شکنجه نمی‌خواهم.

دیوانه‌ام، چه چاره کنم؟ دل را
جز دردمند و رنجه نمی‌خواهم

(۱۰)

فروم ابراز می‌دارد «کوششی که برای غلبه بر احساس ناتوانی از راه نابود کردن نفس فردی به کار می‌بریم تنها یک جنبه ناشی از تلاشهای مازوخیسم است. جنبه دیگر آن است که بکوشیم تا جزئی شویم از کل نیرومندتری که برون از ماست، و بخواهیم خویشتن را در آن غرقه سازیم.» (۱۹)

بنابر این عقیده کل نیرومندتری که انسان تسلیم آن می‌شود و خود را در آن مستحیل می‌کند ممکن است شخص، خدا، ملت و هر چیز دیگری باشد که فرد به آن وابسته می‌شود و هویت، فردیت نفس و آرزایش را در بند اسارت آن درگرو می‌گذارد، تا از این طریق بتواند بر وحشت تنهایی و ناایمنی فائق آید. در نمونه زیر بهمانی این احساس وابستگی و ناتوانی خود را در مقابل شخص دیگری بیان می‌کند و حاضر است در طلب او نه تنها درد را تحمل کند بلکه مرگ را با رضایت می‌پذیرد:

به خامشی هوس سوختن، چو شمع
به زندگی طلب مردن از برای تو
نومدم
دارم

(۱۰)

در جایی دیگر نیز خود را آهووشی می‌داند که در دام عشق افتاده و از معشوق درد و رنج اسارت را خواهد ان است:

سر در کمند تو دارم
آه ای خداوند نخجیر

در من بیا کز کمندت
هرگز مبادم رهایی

ای همچو تندیس رومی
از آرمان آفریده

در بیکران خیالم
شهرزاده‌ی ناکجایی.

(۱۰)

احساس حقارت و ناچیزی از وجوه برجسته تمایز تلاش‌های مازوخیسم است که به شخص کمک می‌کند از احساس تنهایی و ناتوانی بگریزد، فردی که احساس ناتوانی و تنهایی می‌کند «در جستجوی کسی یا چیزی است با آن حلقه‌ای برقرار کند و در آن بیاویزد؛ دیگر نمی‌تواند خودش باشد؛ دیوانه‌وار به هر در می‌زند که بار نفس منفرد خویش را زمین گذارد و از آن خلاصی یابد، باشد که دوباره احساس ایمنی کند. مازوخیسم وسیله‌ای است برای رسیدن به این هدف.» (۱۹) بهمانی برای تبیین احساس وابستگی و تعلق به معشوق چنان از ناچیزی خود دم برآورده است که خود را هیچ و پوچ می‌داند و معشوق را - که به تعبیر فروم «کل نیرومندتر» است - دریای ژرفی می‌داند که وجود شاعر ما در برابر این معشوق قطره‌ای بیش نیست:

بی تو هیچم، هیچ! - همچون
بی تو پوچم، پوچ! - همچون

سال، بی‌ایام خویش
پوست، بی‌بادام خویش...

در تو خواهم خفت، همچون قطره
در تو خواهم جُست، هم آغاز و

در دریای ژرف
هم فرجام خویش

(۱۰)

با سکوتی، بی‌کلامی، گر توان
جام تلخ شوکران کو تا به
گفتن پیامی،
شیرینی بگیرم؟...

زندگی - ای صبر سنگین! - می -
با تپیدن‌های قلبی - ز تو دیگر
شمارم لحظه‌ها را
کرده سیم

خواب مغناطیسم راهیج بیداری
هر که شیطان، می‌پرستم،
نباشد
هر چه فرمان، می‌پذیرم...

(۱۰)

بنابراین تسلیم شدن انسان در برابر پدیده‌ای به نام عقاید مشترک و افکار عمومی دوری از احساس تنهایی و فردیت و احساس ناایمنی ناشی از این تنهایی رخ می‌دهد. احساس تعلق و وابستگی انسان در جامعه به پدیده‌ای به نام قدرت گریزگاه اصلی وی برای فرار از آزادی انتخاب و استقلال و در نهایت فقدان هویت است و این خود نشان از ناتوانی فرد و «عدم اعتماد بنفس»^{viii} برای انتخاب و عمل است، در نتیجه تسلیم قدرتی می‌شود که آن را برتر می‌پندارد و خود را از رنج تصمیم‌گیری رها می‌کند. «چنین افرادی مخاطره‌جو نیستند و ابتدا باید از داشتن امنیت آسوده خاطر شوند. آن‌ها برای برطرف کردن تردید و شک خود جوابی شناخت و تأیید بیرونی هستند. مسأله اصلی این افراد عدم اطمینان است. جلب رضایت دیگران اغلب برای آنان با پرداخت بهایی گزاف همراه است. آنها همواره بازیگر نقشی هستند که دیگران را خوشحال می‌کند نه خود آنها را.» (۱۱) فروم معتقد است انسان یا با احساس ناتوانی و حقارت اقدام به تسلیم در برابر قدرت می‌کند یا با احساس قدرت و خود بزرگ بینی اراده تسلط بر دیگران را دارد و کوشش‌هایی که برای آرام کردن احساس ناایمنی و اضطراب انجام می‌دهد از دو حالت روانی مازوخیسم و سادیسم نشأت می‌گیرد که هر دو از عدم هویت و گریز از آزادی و تنهایی و وابستگی به قدرت و قدرت طلبی نشأت می‌گیرند. هدف از بیان عباراتی چون مازوخیسم و سادیسم افراد ناهنجار نیست، بلکه محور کلام پیرامون مبحث قدرت‌گرایی در میان عامه افراد هر اجتماع است. «خصایص سادیستی و مازوخیستی شاید در همه کس یافت شوند. کسانی وجود دارند که شخصیت‌شان به کلی در سلطه این خصایص است، و هم‌چنین کسانی هستند که به داشتن این خصایص مشخص نمی‌شوند.» (۱۹) از این پس آنچه درباره سادیسم و مازوخیسم گفته می‌شود از این نوع ملایم است نه افراد مبتلا به ناهنجاری‌های روانی.

۱-۵ - عدم هویت و تسلیم

فروم سائق فرد را در مازوخیسم احساس تنهایی و ناتوانی غیرقابل تحمل می‌داند که «شخص می‌کوشد تا با از دست نهادن نفس فردی (از لحاظ روانی، نه از نظر فیزیولوژیک) بر این احساس چیره شود. راهی که می‌گزیند خوار داشتن کامل خویشتن و رنج بردن است.» (۱۹)

وابستگی ناشی از مازوخیسم در جلوه‌هایی از احساس حقارت، عشق، وفاداری خود را نشان می‌دهد و با تسلیم در برابر دیگری به عنوان قدرت برتر از خود عملی می‌شود. بهمانی این وابستگی و تعلق خاطر به دیگری را در زندگی تجربه کرده و با خوار داشتن و طلب رنج، هویت، فردیت و آزادی خود را از دست می‌دهد:

این احساس وابستگی و تعلق برای بهیمنی به اندازه‌ای عمیق است که شاعر نه تنها سر آن ندارد که دل از این غم و رنج بزداید بلکه دلش را هم تهدید می‌کند که اگر با این غم مدارا نکند آن را از سینه بیرون می‌کند:

از دل چرا بیرون کنم، این غم که دل، را نسازد گر به غم، از سینه
من دارم ازو؟ بیرونش کنم

(۱۰)

این کل نیرومندتر گاه در نظر سیمین سرنوشت مقدری است که کسی را یاری مقابله با قدرت آن نیست و جز فرود آوردن سرتسلیم در برابر آن، چیز دیگری نمی‌تواند تسلی خاطر آشفته و پریشان انسانی باشد که هویت و فردیت خود از دست داده و شک و اضطراب آرام از او ربوده است:

برگ پاییزم ز چشم باغبان
افتاده‌ام، خوار در جولانگه باد خزان افتاده‌ام

اشک ابرم کاین چنین بر خاک ره
غلتیده‌ام واژگون بختم، ز چشم آسمان
افتاده‌ام

قطره‌ای بر خامه تقدیر بودم -
روسپاه - بر سپیدی‌های اوراق زمان افتاده‌ام

(۱۰)

۵-۲- عدم هویت و سلطه‌جویی

خصوصیت بارز فرد سادیسیمی از نظر فروم قدرت طلبی و اراده تسلط بر دیگری یا دیگران است تا از این طریق امنیت روانی خود را تأمین کند؛ «در بحث ما آرزوی قدرت از جنبشی درونی و غیرمعقول سرچشمه می‌گیرد که هدفش تحکم بر دیگران است.» (۱۹) این افراد دارای شخصیت اقتدارگرا هستند. «همه ما کم و بیش قدرت طلبیم و به طور آگاهانه یا نیمه‌آگاه، حیل‌های سلطه‌جویی را از آغاز تا پایان زندگی‌مان دنبال می‌کنیم تا حیات واقعی‌مان را مخفی نموده و در این فرآیند، خود و هموعانمان را به سطح اشیاء تنزل دهیم تا بتوانیم بر آنها کنترل داشته باشیم.» (۲۵)

بهیمنی در یکی از اشعار خود به نام «دیوانگی» از سلطه‌جویی بر یار خود و اقتدار طلبیش داد سخن می‌دهد، آرزوی سیطره بر دیگران در این شخصیت مقتدر چنان است که از خداوند تمنای یاری دارد که با قدرت و تسلط مطلق بر او بتواند تا بی‌نهایت او را رنج و آزار (از جنبه روانی) دهد. قدرت طلبی وی به حدی است که قصد خداوندی و حاکمیت را اراده می‌کند و اگر این یار از بند او برهد قصد آزار دیگری را می‌کند:

یا رب مرا یاری بده تا خوب
آزارش کنم هجرش دهم زجرش دهم،
خوارش کنم، زارش کنم

از بوسه‌های آتشین، وز خنده‌های
دلنشین صد شعله در جانش زخم، صد
فتنه در کارش کنم

در پیش چشمش ساغری،
گیرم زدست دلبری، از رشک، آزارش دهم،
وز غصه بیمارش کنم

بندی به پایش افکنم، گویم
خداوندش منم چون بنده در سودای زره،
کالای بازارش کنم

(۱۰)

همان‌طور که مشاهده شد سیمین چنان آرزوی قدرت دارد که می‌خواهد پس از برآورده شدن خواسته‌اش فردی که بر او سلطه یافته گریزی از ید قدرت سیمین نداشته باشد و هرچه بخواهد او را رنج دهد. این نوع قدرت طلبی که ناشی از احساس نیاز فرد به تسلط بر دیگران و لذتی است که از آن نصیب فرد می‌شود، در اصل از نیاز خود فرد قدرت طلب به آن دیگری گرفته می‌شود، قدرت طلب به وجود او برای ابراز هویت ناتوان خود نیاز دارد، تا از راه سلطه‌جویی بر دیگری به ارتباط و همبستگی و دوری از نا ایمی دست یازد و این؛ یعنی از دست دادن آزادی فرد در راه دستیابی به هویت واقعی.

بهیمنی در اشعار خود در باب قدرت‌طلبی و اندیشه سلطه‌جویی حاکمان پهلوی در دهه بیست و بعد از آن اشعاری سروده که دلیل بدبینی بهیمنی به حاکمان، اوضاع کشور در آن دوران است: «محروم‌ترین طبقه شهری، جمعیت حاشیه‌ای شامل خدمتکاران، شبگردها، کارگران نیمه‌وقت، گدایان و روسپیان و دزدان بود. اینان که از قبل نیز تهیدست -ترین مردم شهرها بودند، با کاهش درآمد روبرو شدند.» (۲۹) وی برای تبیین نگرش خود درباره رنج یا رنج‌هایی که از جانب قدرت‌های مسلط در هر جامعه، همواره بر بشر روا داشته شده است، با استفاده از داستانی نمادین که آن را با مایه طنز درآمیخته باب سخن می‌گشاید، و علت اصلی تسلط قدرت‌گرایان بر دیگران را ناآگاهی و ناتوانی بشر می‌داند، این شاعر ناآگاهی افراد مقهور سلطه‌جویان را با تعبیر از عنوان الاغ (که نماد نادانی و ناتوانی در برابر زمامدار خود است) شرح می‌دهد، و به ظلمی که از جانب اقتدارگرایان هر اجتماعی به افراد زیر دست روا می‌شود و به حریم و حقوق آنان تجاوز می‌شود، اشاره می‌کند:

قطعا الاغ کودکی من
مُرده‌ست و نیز نسل و تبارش...

اینک الاغ کودکی من
روحش حلول کرده درین تن

دیگر نه تیزیوی ونه توسن
در من شکسته پای فرارش

بیگار گیر شوخ زمانه
دارد به رهبریم بهانه

از پی کشانده جان و تنم را
در راه پُر زخاره و خارش

آه! این ستور کودکی من
-خو کرده با شقاوت دشمن-

زنده‌ست در ضمیر نهانم
گیرم که مرده نسل و تبارش

اکنون بگو که آن دم فرخ
در من دم ز نو به تناسخ

آزاده وار جان شریفی
آزادگی مدام شعارش

(۱۰)

منظور شاعر جهت بیان ناتوانی افراد اجتماع از قدرتمندان جامعه را می‌توان آنجا یافت که می‌گوید «دیگر نه تیزیوی و نه توسن / در من شکسته پای فرارش» که با اشاره به ناتوانی الاغ در برابر صاحبش مستقیماً فقدان هویت، ناتوانی و عدم آزادی مردم جامعه را بیان می‌دارد.

ایمان من سوخته باور نه،
شگفت است
گر شیفته قول فریبای شما نیست

من سنگ و سخن‌های شما میخ
پُر از زنگ
حق با دل تنگم که پذیرای شما
نیست

(۱۰)

در شاهد زیر بهمانی همچنان هویت و خود واقعی‌اش را از دست نداده است و ضمن اشاره به ناراحتی دخترش که تحت تأثیر تسلیم به یکی از پسندهای جامعه (پوشیدن لباس مزین در میهمانی)، به عنوان عقیده مشترک که در فرایند جامعه‌پذیری آزادی انتخاب افراد را سلب می‌کند، زندان و بند خود (غم) را متفاوت‌تر از این عقاید می‌داند:

چو دانستی که مهمانم به
بزمی
مرا چون گل چرا زیبا نکردی

چرا با جامه‌ای رنگین و
پرچین
مرا با دیگران هم‌تا نکردی

مادر:

من آن آشفته در بند خویشم
که جز با خود سر و کاری ندارم

به جز اندیشه بی‌حاصل خویش
خبر از حال دیاری ندارم

(۱۰)

سیمین در جای دیگر از بندگی و اسارت می‌گوید، اسارت رفتار و خواست واقعی افراد در بندی که آزادی عمل را سلب کرده و کینه و دشمنی نتیجه آن است. در این جا شاعر از هویت واقعی خود و آزادی از تسلیم در برابر خواست دیگران می‌گوید و معتقد است نسبت به اطرافیان که دچار تغییر نفس شده‌اند، همچنان هویت، استقلال و خود واقعی‌اش را از دست نداده است:

ای آشنا چه شده که تو بیگانه خو
با مهرپیشگان ز چه رو کینه‌جو
شدی؟
شدی؟

ما همچو غنچه یک دل و یک روی
باما چرا چو لاله دو رنگ و دو رو
مانده‌ایم
شدی؟

(۱۰)

نتیجه‌گیری

انسان در مسیر هویت‌یابی خواه ناخواه به برقراری ارتباط با جامعه روی می‌آورد که در این فرایند از گزینش دو راه ناگزیر است؛ یا برای دوری از تنهایی و احساس اضطراب و نا ایمنی حاصل آن، به تسلیم محض در برابر جامعه روی آورد یا با حفظ استقلال و احترام به فردیت خود به صورت خود انگیخته در عمل و انتخاب آزاد باشد. خداوند با تمام عظمتی که دارد بشر ناتوان را گرامی داشته و انسان را در مهم‌ترین انتخاب زندگی که ایمان به توحید است آزاد می‌داند تا بتواند به هویت‌یابی دست پیدا کند. بهمانی در زندگی احساس تجرد و تنهایی را با تمام وجود حس کرده است. وی با برقراری ارتباط با جامعه این تنهایی را کاهش داده است. آن چه باعث برجسته شدن تنهایی وی می‌شود، عاطفه و احساسات وی به عنوان یک زن است. در شعر وی مفهوم

در بیت بعد به سلطه‌جویانی که با کشاندن افراد بر راه پر از خار و خاشاک طلب رنج دیگران را دارند می‌پردازد و در بیت آخر آرزوی تناسخ را دارد. تناسخی که او را به مفهوم والای انسان با هویت و آزاده باز گرداند.

۶- هویت و استقلال فردی

بهمانی در پاره‌ای از موارد مدعی است که همچنان خود واقعی‌اش را از دست نداده است، و به فرایند جامعه‌پذیری خود اجازه تسلط بر عقایدش و به تعبیر بهتر آفرینندگی هویت را نمی‌دهد، و فرهنگ اجتماع هر اندازه هم عامه‌پسند باشد نمی‌تواند در او اثر کند. این نشان‌دهنده هویت، آزادی فردیت، استقلال، استحکام و قوت شخصیت شاعر است. با همه آنچه که از احساس تنهایی و دوری از آن به وسیله همزیستی با دیگران، در نظر فروم آدمی در خلال این هم‌رنگی با افکار عمومی شخصیت خودش را هم بر اساس پسند دیگران بنا نهاده و مانند کالا در بازار عرضه می‌دارد و «مهم‌ترین و مخرب‌ترین صورت این وضع؛ یعنی آلت قرار دادن دیگران و بیگانگی در رابطه شخص با خودش به ظهور می‌رسد. آدمی فقط کالا نمی‌فروشد بلکه خودش را نیز می‌فروشد و خویشتن را کالا احساس می‌کند.» (۱۹) بهمانی در ذم و سرزنش اطرافیان خود نیز به این تغییر هویت و گرایش آنان به شخصیتی غیر از خود واقعیشان برای دستیابی به منافع اشاره می‌کند:

صورتک بر چهره بستیدو، شما
را می‌شناسم
روی، پنهان کرده‌اید اما صدا را می-
شناسم

شرم را بر آستان لقمه‌ها
کردید قربان
من گدایان زبون بی‌حیاری-
شناسم

همچو گرگ از اشتیاق طعمه
لبریزید، آری
معنی‌ی این خنده‌ی دندان‌نما را می-
شناسم

باورم را آشنایی نیست با
گفتار لب‌ها
من زبان ساکت اندیشه‌ها را می-
شناسم

هست زندانی سیه در پشت
این دیوار رنگین
از ورای رنگ دلسوزی، ریا را می-
شناسم

(۱۰)

در اینجا شاعر با گفتاری کنایه آمیز از تغییر چهره اطرافیان می‌گوید، کسانی که با نقابی دروغین به دوستی و خنده‌رویی تظاهر می‌کنند، حال آن که اینان در واقع بسان گرگ در طمع لقمه‌ای تغییر رنگ داده، شخصیت واقعی خود را زندانی کرده و در ظاهر چهره رنگین و زیبا از خود نشان می‌دهند. سیمین با بیگانگی گفتار اطرافیان به هویت و فردیت واقعی آنان اشاره می‌کند و خود را از عملکرد اطرافیان دور می‌داند، چنان که وی خود را هم‌آهنگ با ندای دوستانش نمی‌داند:

آوای شما حیف که از نای شما
نیست
وزنای شما، گر بود آوای شما
نیست!

این دم که دمیدندو چنین مهممه
برخاست
جزدمدمه مهممه‌فرمای شما
نیست..

5. Islami, Reza, Mortazavi Fard, fatemeh (2015). Freedom from Fear, Quarterly Journal of Public Law Research, Volume 16, Number 46, pp. 79-39.
https://qjpl.atu.ac.ir/article_1383.html
6. Al-Taie, Ali. (1999). Strong identity crisis in Iran, Tehran: Shadegan.
7. Alikhani, Ali Akbar. (2004). Identity in Iran. Tehran: Jihad University Research Institute for Humanities and Social Sciences.
8. Anwari, Hassan. (2011). Intensive Culture of Speech, Volume One, Twelfth Edition, Tehran: Speech.
9. Brijanian, Marie. (1992). Dictionary of Philosophy and Social Sciences Terms, Tehran: Institute of Cultural Studies and Research.
10. Behbahani, Simin. (2015). Poetry Collection, Tehran: Negah.
11. Corkill Briggs, Dorthy (1993). Self-confidence, translated by Abbas Chini, first edition, Tehran: Alborz Publishing.
12. Dykstra, Pearl A, Van Tilburg, Theo G, & de Jong Gierveld, Jenny (2005); "Changes in Older Adult Loneliness Results From a Seven-Year Longitudinal Study", *Research on aging*, 27(6), 725-747.
13. Dekhoda, Ali Akbar. (1984). Proverbs and Rule of Dekhoda, (4 volumes), Tehran: Amirkabir.
14. Dekhoda, Ali Akbar. (2002). Dekhoda dictionary. 14c, Tehran: University of Tehran.
15. Dave, Christine, M., Nick Williams, Robert O (1986). People's Voice, translated by Mahmoud Enayat, Tehran: Library Publications.
16. Dehbashi, Ali. (2004). A woman with a skirt of poetry (collection of articles). Tehran: Negah Publishing.
17. Ebrahim Tabar, Ebrahim. (Spring and Summer 2017). "Analysis of the components of sustainability literature in Simin Behbahani's poems". Ninth Year, No. 16, pp. 4-20.
https://jlcr.ut.ac.ir/article_65520.html
18. Farabi, Abu Nasr. (1983). The study of happiness, researched by Jafar Al Yassin, Beirut: Dar Al-Andalus.
19. Fromm, Erich. (1987). Escape from freedom. Translated by Ezatullah Fooladvand. fourth edition. Tehran: Morvarid.

تنهایی و تشخیص شاعر چنان عمیق است که با فریاد وطن دوستی به دنبال بیان میزان تعلق و وابستگی خود به سرزمین مادریش است تا از این طریق هویت ملی را نمایانگر خود واقعیش بنامد. سیمین در اشعارش که در ارتباط با جنگ تحمیلی است، بیشتر به اندیشه‌های وطن دوستی و حفظ هویت ملی اشاره داشته است. بهبهانی همچون فروم به تأثیر قدرت‌های نیرومندی که پناهگاه بشر برای فقدان هویت و گریز از آزادی است اشاره دارد و در قالب مضامینی چون قدرت افکار عمومی در گرفتن آزادی، قدرت پرستی یا همان مازوخیسم، آرزوی قدرت نامحدود بر دیگری یا دیگران و آزار آنان و احساس تخریب به سرایش اشعاری اقدام نموده است که بر تشابه آراء فروم و عقاید بهبهانی دلالت دارند. بهبهانی در پاره‌ای از اشعار خود به فقدان هویت بر اثر تسلیم و سلطه جویی اذعان نموده است. آنچه قابل توجه است که وی در برخی موارد نیز مدعی است هم‌چنان خود واقعیش را از دست نداده و هویت و استقلال فردی خود در انتخاب و عمل حفظ کرده است. در نتیجه این موارد دست برداشتن از تمامیت نفس خویش و درآمیختن با اجتماع برای کسب هویت و فردیت به وجود آمده‌اند.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهشی

در مطالعه حاضر فرم‌های رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی

هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

مشارکت نویسندگان

طراحی و ایده پردازی: زهرا قنبرعلی باغنی، شهین اوجاق علیزاده؛ روش‌شناسی و تحلیل داده‌ها: زهرا قنبرعلی باغنی؛ نظارت و نگارش نهایی: شهین اوجاق علیزاده.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References

1. The Holy Quran.
2. Aaron, Raymond. (1997). Basic stages of thought in sociology. Translated by Baqer Parham. Tehran: Islamic Revolution Publications.
3. Abrams, MH(۱۹۷۱). A Glossary of Literary Terms, New York etc .
4. Abu Mahboob, Ahmad. (2003). Green Cradle of Maple, Tehran: Third Edition.

29. Hassan Lee, Kavous. (2006). "Study of the elements of contemporary life in the poetry of Simin Behbahani". Maryam Heydari. Journal of Social Sciences and Humanities, Shiraz University (Special Issue of Persian Language and Literature) Volume 25. Number 3. Pages 100-85.
<http://ensani.ir/fa/article/journal>
30. Lazarus Sefeld, Paul. (1991). Major Insights and Trends in Contemporary Sociology, translated by Gholamabbas Tavassoli, first edition, Tehran: Amirkabir Publications.
31. Lak, Manouchehr. (2005). National Identity in the Poetry of Sacred Defense, National Studies Quarterly, Year 6, Issue 2, pp. 111-132.
http://rjnsq.sinaweb.net/article_10133_3.html
32. Michelle, Mina (1995). Stress, causes, symptoms, solutions. First Edition, Kermanshah: University of Medical Sciences.
33. Nizami-i Aruzi-i Samarqandi, Ahmad. (1962). Four articles, by Mohammad Qazvini, with re-correction and explanation of words and literary points by Mohammad Moin, vol. 1, Tehran: Tehran University Press.
34. Ninan, Mikael, Dryden, Winda (2006). Life-building thoughts, translated by Nasser Azimi and Tala Mirhadi-Zadeh, second edition, Tehran: Farhang Tara
35. Qorbani, Qodratullah. (2004). "National identity from the perspective of Master Motahhari". National Studies, Year 5. Number 2. pp ۸۶-۶۳.
http://rjnsq.sinaweb.net/article_10233_2.html
36. Savater, Fernando. (2005). The riddle of life: philosophy in the language of life, translated by Mina Azami, Naghsh-o-Negar Publications.
37. Sotoudeh, Hedayatullah. (2003). Social Psychology, Seventh Edition, Tehran: Avaye Noor.
38. Shafi'i Kadkani, Mohammad Reza, (2017). Poet of Mirrors, Tehran: Agah Publications.
39. Shaari Nejad, Ali Akbar. (1996). Culture of Science and Technology. Tehran: Amirkabir.
20. Fromm, Erich. (1991). Man for himself. Translated by Akbar Tabrizi. Third edition. Tehran: Behjat Library Publications.
21. Fromm, Erich. (2015). A healthy society. Translated by Akbar Tabrizi. Seventh edition. Tehran: Behjat.
22. Fromm, Erich. (2009). To have or to be. Translated by Akbar Tabrizi. The tenth edition. Tehran: Firoozeh.
23. Ghanbar Ali Baghani, Zahra and Shahin Ojagh Alizadeh (Summer 2017). Specialized Journal of Interpretation and Analysis of Persian Language and Literature Texts, Volume 9. No. 32. pp. 273-310.
http://roc.kiau.ac.ir/article_535222.html
24. Ghanbar Ali Baghani, Zahra and Shahin Ojagh Alizadeh (Summer 2017). "The nature of love in the poems of Simin Behbahani based on the views of Eric Fromm". Scientific-research journal of cash additions, seventh year, number 26, pp. 111-131.
<http://dekhoda.kiau.ac.ir/?action=article&au=643286&au=>
25. Ghasemi, Vahid, Barandaghi, Badri. (2011). "Sociological study of power-seeking personality (Case study: the city of Isfahan)", Journal of Applied Sociology, Twenty-second year, consecutive issue 43, third issue, pp. 40-23.
https://jas.ui.ac.ir/article_18232.html
26. Qasemi, Mohammad Ali (2004). "Identity in the Postmodern Space (Review of Moffy Chantal's views on identity)" Strategic Studies, Volume 7, Number 2, pp. 255-274.
http://quarterly.risstudies.org/article_1024.html
27. Heinrich, Liesl M, & Gullone, Eleonora (2006); "The clinical significance of loneliness: A literature review", *Clinical psychology review*, 26(6), 695-718.
28. Hejazi, Behjat Sadat. (2006). "From Ferdowsi Nationalism to Rumi's Transnationalism, Kavoshnameh, Year 7, No. 12, pp. 32-9.
<http://kavoshnameh.yazd.ac.ir/>

40. Talebzadeh, Noushin and Saeed Hesampour. (Spring 2019). A study and analysis of female personality in Forough Farrokhzad's fictional slogan, relying on the influence of the poet's sociological perspective. Journal of Women and Society, Year 10, No. 1.
http://jzvj.miau.ac.ir/article_3404.html

ⁱ. اگر بخواهیم آزادی را از دیدگاه دین اسلام بررسی کنیم، باید گفت که خداوند انسان را در مسئلهٔ توحید است - نه تنها مجبور نمی‌داند بلکه در انتخاب آزاد می‌گذارد: «وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ» (۱) «و اگر پروردگار تو می‌خواست، تمام کسانی که روی زمین هستند، همگی (به اجبار) ایمان می‌آوردند؛ آیا تو می‌خواهی مردم را مجبور سازی که ایمان بیاورند؟! (ایمان اجباری چه سودی دارد؟!))»
ⁱⁱ. "مجموعه‌ای از تصمیمات افراد یک گروه عام در مورد یک موضوع خاص" افکار عمومی می‌گویند. (۳۷)

ⁱⁱⁱ. برای اطلاعات بیشتر دربارهٔ ماهیت عشق و انواع معشوق در اشعار سیمین بهبهانی به مقالهٔ "تفسیر کاربردی گونه‌های مختلف معشوق در اشعار سیمین بهبهانی با تکیه بر نظریات اریک فروم" ۲۰۱۷ (۲۴) و همچنین مقالهٔ "تحلیل ماهیت عشق در اشعار سیمین بهبهانی با تکیه بر نظریات اریک فروم" ۲۰۱۷ (۲۳) رجوع شود.
^{iv}. این تعبیر را از حجازی به عاریت گرفته‌ام. برای اطلاعات بیشتر رجوع شود به مقالهٔ «از ملی‌گرایی فردوسی تا فراملی‌گرایی مولوی» (۲۸)

^v. به دلیل پیچیدگی مفهوم هویت تاکنون تعریف کاملی از آن به دست نیامده است. موفی «هویت را محصول فرآیندی از چند رگه شدن، سیال شدن و بسیار گشتن می‌داند.» (۲۶) هر چند در تعریف هویت «یکی از متغیرهایی که لازمهٔ اساسی آن است، «غیر» (other) می‌باشد.» (۳۵) برخی از مترادف‌هایی که برای واژه استفاده می‌شوند عبارتند از «این همانی»، «همانندی»، «انطباق»، «ماهیت»، «شخصیت» و «گوهر» یا «ذات.» (۳۹ و ۹)
^{vi}. آزادی در معنای منفی آن؛ یعنی آزادی از چیزی، در این‌جا؛ یعنی آزادی از تصمیم‌گیری و وانهادن مسئولیت آن بر عهدهٔ عقل سلیم که در نظر فرد همان عقیدهٔ عمومی است.
^{vii}. تجرید، در لغت به معنی برهنه کردن و پیراستن با توجه به نظر علمای بدیع می‌توان تجرید را دارای دو معنای عام و خاص دانست: تجرید در معنای عام، ابزار و شیوه‌ای است هنری در خدمت تخییل که شاعر در عملکرد شاعرانه خود، پیوسته از آن سود می‌جوید. بدین ترتیب «مقدمات موهمه (= خیال‌انگیز)» که نظامی عرضی در چهار مقاله از آن سخن می‌گوید - و زمینه‌ساز «التئام قیاسات منتهجه» شاعرانه می‌گردد، (۳۳) حاصل انتزاع و تجرید واقعیت‌های عینی و تبدیل آن‌ها به واقعیت‌های ذهنی و خیالی است. بنابراین می‌توان تجرید را اساس هر شعر و بنیاد هر هنر (۳۸) به شمار آورد و از صور خیال و تصویرپردازی ذهن براساس انتزاع و تجرید سخن گفت. (۳) تجرید در معنای خاص و به عنوان اصطلاحی در دانش بدیع چنان است که از موصوفی، موصوفی دیگر متصف به صفت موصوف نخستین انتزاع کنند و بدین‌سان، بر قوت و شدت اتصاف موصوف نخستین به صفت مشترک تأکید ورزند و در این اتصاف مبالغه نمایند.

^{viii}. عدم اعتماد بنفس به معنی نادیده گرفتن حقوق فردی، ابراز نکردن افکار، عقاید و احساسات خود با حالتی حاکی از عذرخواهی، بی‌اعتمادی و فروتنی است که دیگران می‌توانند به راحتی از آن بگذرند. عدم قاطعیت و خودباوری اغلب پیامی بدین شکل دارد «من مهم نیستم؛ خواستهٔ دیگران مهم‌تر است.» (۳۴)